

Данијела ЗДРАВКОВИЋ
ORCID 0000-0002-4466-0364
Педагошки факултет у Врању
Универзитета у Нишу

УДК 316.356.2
- оригинални научни рад -
DOI: 10.5937/gufv2402037Z

РАЗВОЈ ПОРОДИЦЕ И ПРИМИТИВНО ПРАВО У КОНТЕКСТУ УСПОСТАВЉАЊА ДРУШТВЕНИХ ПРАВИЛА У ПРВОБИТНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

Сажетак: У уводном делу рада полазимо од рефлексије о еволуцији настанка породице током развоја људског друштва. Служећи се, дескрипцијом и упоредном методом, излажемо кратак преглед утицаја услед економских и друштвених промена током развоја друштва, под чијим притиском породица трпи огромне промене, како у форми тако и садржини брачних и породичних односа, као и у функцијама породице које се успостављају или редукују. Актуелизовање проучавања унутрашње динамике брака и породице, као и спољашњих чиниоца на ту динамику и данас посебно заокупља пажњу истраживача – етнолога, етносоциолога, правних антрополога и правника, практично још од племенске заједнице, који се баве испитивањем, класификацијом и диференцијацијом разлике у проучавању система брака и породице. Међутим, теорије које о породици произилазе из микро перспективе су заслужне за постепено уклањање статичне слике о породици, а светски процес глобализације “ревитализује” поједине сродничке односе из првобитне заједнице, бацајући сенку на организацију моногамног брака, породичне и сродничке односе “златног доба породице” у 20. веку. У централном делу рада, полазимо од чињенице да су брак и породица друштвени конструкти, који су током развоја друштва увек у узајамној социјалној динамици у времену и простору, осетљиви како на унутрашње, тако и на спољашње чиниоце промена још од племенских заједница, те се у том смислу бавимо испитивањем могућности, одлике, садржина и санкције права у племенским друштвима. У трећем делу рада, пружамо детаљнији осврт на примитивно право и одлике са циљем да у закључном делу поентирамо са истицањем разлике између савременог права и његовог несавршеног претка, показујући да систем правила понашања којим се регулишу првобитни друштвени односи у преддржавном уређењу и данас јесу витални и “жилаво” опстају у руралним срединама.

Кључне речи: брак, породица, првобитни друштвени односи, примитивно право, позитивно право.

* danijelavranje@gmail.com

Увод

Дуго времена породица је у науци, популарној литератури и свакодневном животу третирана као приватна сфера друштвеног живота, која је добро позната свима, одувек присутна и непроменљива. Речју, породица је у том смислу била јасно одвојена од јавне сфере друштвеног живота, те дуго није била занимљива истраживачима, јер се сматрало да је она *суи генерис* незаменљива организација у друштвеним заједницама током читаве историје људског друштва.

Ипак, то је само привидно стање, с обзиром на то да многа испитивања упућују на еволуцију настанка породице, као и њене огромне промене услед економских и друштвених промена током развоја друштва. Развој брака и породице посебно заокупља пажњу истраживача –етнолога, правних антрополога и правника, практично још од племенске заједнице. Сви они баве се испитивањем, класификацијом и диференцијацијом разлике у проучавању система брака и породице, као и сродства племенских народа, народа старог века у односу на систем брака и породице у савременом западном друштву. Ове и сличне представе о породици произашле су из теоријских промишљања, која су наслеђивала традиционалне предрасуде о породици. Међутим, такве теорије, које произилазе из микроперспективе, заслужне су за постепено уклањање статичне слике о породици. Повезивање унутрашње породичне динамике са већ постојећим инсистирањем на њеној историјској променљивости створило је крајем прошлог века представу о породици као изванредно осетљивој, покретљивој, динамичној, социјалној творевини и указало на илузорност друштвеног мита о породици као “бесмртној” институцији, која траје и која ће вечно трајати. Брак и породица су друштвени конструкти који су током развоја друштва увек у узајамној социјалној динамици у времену и простору, осетљиви како на унутрашње тако и на спољашње чиниоце промена још од племенских заједница. У том смислу, створена је потреба да се испитају могућности, одлике, садржина и санкције права у племенским друштвима.

У трећем делу рада пружамо детаљнији осврт на примитивно право и одлике са циљем да у закључном делу поентирамо истицањем разлике између савременог права и његовог несавршеног претка, показујући да систем правила понашања којим се регулишу првобитни друштвени односи у преддржавном уређењу и данас јесу витални и “жилаво” опстају у руралним срединама.

1. Појам породице

Породица је настала из генса, раздвајањем функције генса и породице. Диркем је тај чин формулисао као “секундарну сегментацију рода”. Прва етапа у настанку породице, према марксистичкој идеалистичкој типологији, јесте *клан*. Сам брак је настао пре клана и породице. У савременом

контексту, породица је незаменљиви друштвени простор у којем се формира човек као личност. Породица је примарна друштвена група – посредник између друштва и појединца, али истовремено и друштвени микрокосмос који врши највише функција у односу на било које друштвене групе.

Појам *породица* је данас конотиран врло разноврсним појмовима. У најширем смислу, то је нераздвојна целина особа повезаних браком или усвајањем или рађање појединаца који наслеђују један другог – што значи, лоза, род, династија. Основна Морганова теза о породици јесте развој: као и све друге институције родовског друштва, породица је историјска категорија, настала у одређеним условима, и она је током развоја попримала одређене облике. (Morgan, 1981: 7) У ужем смислу, појам породица значи родбинско повезане особе које живе под истим кровом – или, још уже, оца, мајку и децу. Породица је специфична друштвена група која се историјски мењала и развијала, у којој се преплићу друштвено-економски, биолошки и психолошки чиниоци. Биолошки карактер јесте један од основних обележја породице. Ово обележје обухвата две врсте међусобно повезаних али различитих односа у којима се прожимају биолошки, психолошки и друштвени елементи: задовољавање полног нагона и емотивних потреба људи, рађање и подизање деце. Иако се ове категорије могу манифестовати и изван породице, највећим делом оне се одвијају унутар ње.

Породица је једна од најстаријих примарних друштвених група у оквиру које се остварују биолошки, емотивни, економски, едукативно-културни и комуникацијски односи. Марко Младеновић дефинише породицу као: „основну друштвену групу која, зависно од историјског и друштвено-економског развитка, окупља лица везана браком и њихово потомство, а евентуално још и шири или ужи круг крвних или других сродника, који се удружују ради задовољења разноврсних биолошких потреба (задовољење полног нагона, рађање и подизање деце), економских потреба (производња, потрошња, размена), социјалних (заштита чланова породице), васпитних, емотивних и других потреба“. (Mladenović, 1995: 32) Наведена дефиниција породице делимично је прихватљива за потребе писања семинарског рада, јер мисаона конструкција коју је записао Марко Младеновић захтева објашњење значајних етапа у развоју људског друштва. Конкретно, потребно је размотрити очување одлика примитивног права у друштвеним односима у руралним срединама XXI века. Један од мотива за израду овог семинарског рада из Упоредне правне традиције јесте пружање описа и карактеристика одређених периода људске прошлости кроз призму развоја брака и породице, уз поређење одлика примитивног права у преддржавним друштвима у главном делу рада.

Иако нам се чини да о породици углавном све знамо, њено научно проучавање није нимало лако, те у овој области постоји низ отворених питања и истраживачких проблема. Истраживања из времена када је живео и стварао Морган била су повезана с раним стадијумом развитка људске расе, што наводи на закључак да је човечанство започело своје напредовање с дна

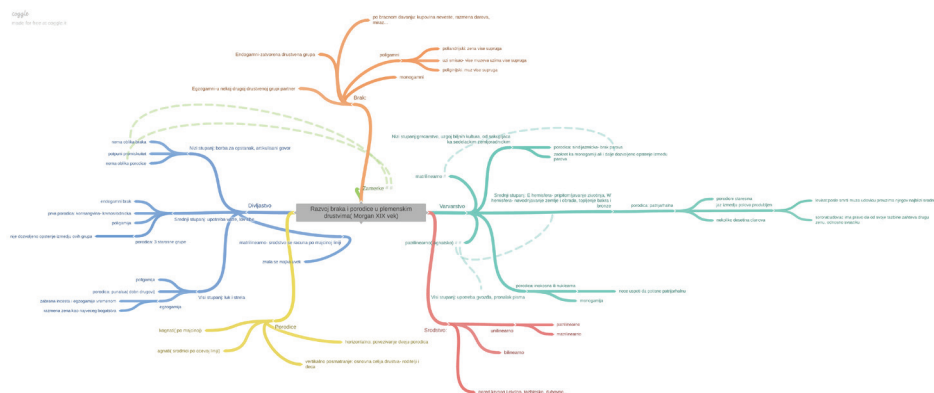
лестнице, крећући се од дивљаштва ка цивилизацији, при чему су све три епохе људске заједнице нужно повезане кроз природни и нужни редослед развоја. (Morgan, 1981: 33) Сложеност породице као посебне друштвене групе и тешкоће које се јављају у њеном проучавању изискују сарадњу великог броја наука, како природних тако и друштвених, а међу њима истичемо правну антропологију, етнологију, социологију, етнографију итд.

2. Развој брака и породице у племенским друштвима

Иако је историјски развој породице веома дуг, развојем друштва и променама у друштвеној структури настали су и мењали су се различити облици породичног живота. Тек се у делу правника и етнолога Луиса Х. Моргана под називом *Древно друштво* (Ancient Society) из 1877. године разматрају два кључна правца истраживања, први који се бави проналасцима и открићима и други који је фокусиран на проучавање примарних институција. (Morgan, 1981: 33) У резултатима својих истраживања Луис Морган (1877) навео је следеће основне облике породице: промискуитет, крвно-сродничке, породица паналта, породица пара и моногамна породица.

У даљем тексту се налазе први *Дијаграм I* – развој брака и породице у племенским друштвима (Морган, XIX век, 1877) (Слика 1.), који графички приказује развој брака и породице у преддржавним условима.

Сл.1. Дијаграм I: развој брака и породице у племенским друштвима

(Морган, XIX век)

Изор: <https://coggle.it/diagram/We8529hdtQABAzVS/t/razvoj-braka-i-u-plemenskim-drustvima-morgan-xix-vek>, 5. децембар 2020.

Анализирајући обичаје Ирокеза и древних народа старог века, Морган је понудио своју визију еволуције брака и породице. На нижем ступњу дивљаштва човек је живео у стању **потпуног промискуитета**. На овом ступњу развоја нема никаквог облика породице и брака. На средњем степену дивљаштва појавила се прва породица, познатија као **цонсангвина**

или крвносродничка породица, уз коју увек иду полигамни и ендогамни брак. Унутар породице се издвајају три старосне група: деца, одрасли који су способни за рад и прокреацију, као и стари, неспособни за рад. Установљавају се и прве полне забране, јер између поменутих група није било дозвољено полно општење. Виши ступањ дивљаштва карактерише **породица “пуналуа”** (на хавајском “добри другови”), где се група браће из једне породице жени групом сестара из друге породице. Као и у претходном периоду, сродство се рачуна по мајчиној линији – матрилинеарно. На нижем ступњу варварства јавља се **синдијазмичка породица** са браком парова, те је овде видљив заокрет ка моногамији. Средњи ступање варварства донео је највеће промене унутар породичне организације. Увођењем **патријархалне породице**, јаз између полова је продубљен, а положај жена у породици погоршан. Породицу сачињава неколико десетина чланова, окупљених око породичног старешине, а сродство се рачуна по мушкој линији – патрилинеарно или агнатско сродство. Брак је моногаман. О лошем положају жена у патријархалним друштвима сведоче обичаји левирата и сорората. **Левират** је обичај заступљен код многих народа, који се састојао у томе да, после смрти мужа, удовицу наслеђује и преузима његов најближи сродник. Код **сорората** удовац има право да од своје тазбине захтева другу жену, а његова тазбина има обавезу да му обезбеди нову жену из редова својих кћери. На вишем ступњу варварства јавља се **инокосна или нуклеарна породица**, коју чине родитељи и деца.

Главни допринос етнологије, када су развој брака, породице и сродства у питању, јесте класификација сваког од наведених појмова, извршена на основу огромног броја проучених племенских друштава. Између осталог, указано је на различито значење појма породица. Појам породице се у племенским друштвима може односити на групу сродника повезаних истим домаћинством, може се протегнути на читав род (генс) – све потомке заједничког претка, а може означавати агнате и конгате (сроднике по очевој односно сроднике по мајчиној линији). Према броју брачних партнера, брак може бити **полигамни** и **моногамни**. Полигамни брак се даље дели на три подврсте: а) **полигамни брак у ужем смислу** (када више мушкараца има више жена); б) **полигинијски брак** (у којем се мушкарцу допушта да може имати више жена); ц) **полиандријски брак** (у којем једна жена може имати више мужева). Постоји још једна подела брака, и то према месту проналажења брачног партнера, те брак може бити: а) **ендогамни** (када је партнер унутар затворене друштвене групе) и б) **егзогамни** (када се брачни друг обавезно налази у другој друштвеној групи). У старом Египту и код неких хавајских племена практиковао се брак између најближих сродника, а једини разлог је био чистота краљевске крви. На основу преовлађујућег брачног давања, брак се могао поделити на брак куповином невесте, брак разменом дарова, брак са миразом и тако даље.

У етнологији, социологији и праву сродство се проучава као друштвена, а не биолошка појава. Проучавајући сродство, проучавамо друштвени систем сродства са посебним интересовањем за друштвено повезивање, тј.

друштвене односе које организује сам систем сродства. Појам сродства је стар колико и сама породица. Најпре су настали сроднички системи груписања и диференцирања појединаца, па тек онда индивидуалне породичне групе. (Milić, 2007: 584) Рођењем се успоставља најјача и нераскидива веза у људском друштву – сродничка веза “по крви” између родитеља и њихове деце. Између сваког појединца постоје родбинске интеракције у оквиру брачне заједнице и изван ње, а понашање настало као резултат сродничке повезаности регулисано је друштвеним обичајима. Том проблематиком бавио се А. Р. Ретклиф-Браун у својој *Студији о системима родбинских веза*. Под системом родбинских веза подразумевамо читав сплет друштвених односа који представљају део укупне мреже у друштвеном систему. Права и дужности сродника једних према другима и друштвене норме које они морају поштовати у друштву су главна обележја њихових узајамних односа. Алфред Кребер се бави *квалификационим системима сродства* и истиче да су термини за обележавање сродства одраз психологије, а не социологије. Сродством се као појавом углавном баве социјална антропологија, етнологија и социологија, а са гледишта наслеђивања право и, у новије време, историја породице. Са своје стране сродство може бити унилинеарно (једнолинијско) и билинеарно (када се рачуна и по оцу и по мајци). Унилинеарно сродство се може поделити на матрилинеарно (по мајци) и патрилинеарно (по оцу). Код амбилинеарног сродства сваком појединцу припада право да изабере по чијој ће линији рачунати сродство. Фридрих Енгелс је, на основу Морганове теорије и његових открића, које је, за разлику од већине преисторичара у Енглеској једини прихватио, четрнаест година након публикације дела *Древно друштво* истакао значај Моргановог рада. Енгелс је нагласио да је Морган унео ред у поимању брака и породице у праисторији људског друштва и притом са свог становишта диференцирао и објаснио настанак три основна облика брака: а) **групни брак** – одговара периоду дивљаштва; б) **брак парова** – одговара периоду варварства; ц) **моногамни брак** – одговара цивилизацијском периоду.

Развојем друштва постојала је потреба за економском сарадњом кланова и племена, што је породици дало другачије значење. Развојем економског живота и преласком на сточарство и пољопривреду, значај улоге мушкараца се знатно повећао. Тако је створена већинска породица или **патријархат**. Мушкарац је поред једне жене могао још увек имати и друге жене. Сматра се да су моногамне породице и настале под утицајем настанка приватног власништва и питања реда наслеђивања у таквим условима.

Породица је посредник између друштва и појединаца, а специфична је по томе што задовољава бројне функције. То су такве функције и потребе које се могу задовољити искључиво у оквиру породице, пре свега због дуготрајне био-социјалне и психолошке незрелости и зависности деце од родитеља, а такође и због специфичних потреба одраслих. С тим у вези породица се може дефинисати као историјски променљива примарна социјална група, чије су опште карактеристике: (Mandić, 1948) да се заснива

на социјално санкционисаним биолошким везама (хетеросексуални односи, биолошка репродукција, емоционално-духовна везаност); да се заснива на биосоцијалним везама и односима (сродничке групе, родни табуи, подела породичних улога); да се заснива на друштвеним везама (примарна социјализација, развој личности, задовољавање различитих психо-социјалних потреба); да се заснива на економским везама (заједница произвођача и потрошача). Из напред наведеног следи да су основне функције породице следеће: биолошко-репродуктивна, емотивна, друштвена-социјализаторска, заштитна и економска функција. Породица има и заштитну функцију, јер је по вокацији примарна друштвена група. Као примарно “залеђе” она пружа различиту заштиту члановима породице, и то: емотивну подршку и разумевање, потом чување, неговање и издржавање деце, здравствену заштиту, социјалну заштиту. Такође, породица се брине о старијима, болесним и издржаваним члановима породице, који зависе од радно способних чланова породице како би задовољили основне егзистенцијалне и социјалне потребе.

3. Примитивно право и његове одлике

Опште је прихваћено мишљење да је једна од најзначајнијих научних дисциплина која се бави проучавањем правне традиције племенских друштава управо **правна антропологија**. Суштинско проучавање проблема у правној антропологији, преплетеност различитих сфера приватног и јавног живота, њихова корелација са потврђеном праксом пружила је могућност научницима да изграде јаснију структуру правног система и на тај начин да открију унутрашње механизме развоја примарних друштвених група и симбиозу са осталим друштвеним групама. Сведоци смо актуелности научних истраживања која се односе на обичаје и традицију, а посебно истраживања извора права у предржавном уређењу.

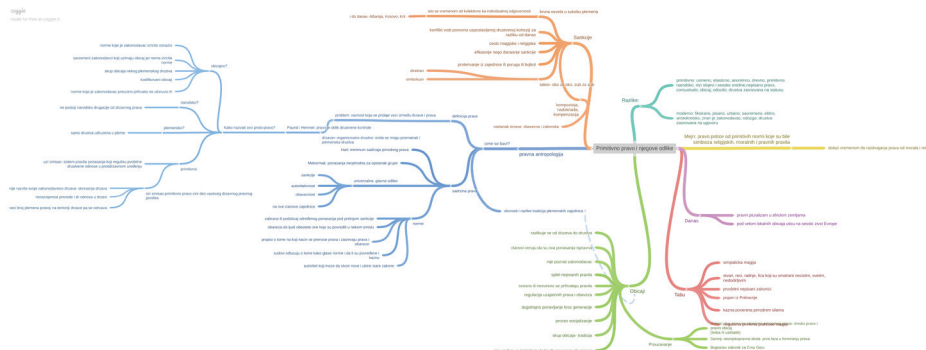
Појмовно одређење примитивног права као најприкладнијег термина произашло је из категоријалног апарата прототермина, и то најпре као *обичајно право*, потом *народско право (Folk Law)*, па *племенско право* и на крају *неписано право*. Оптималност у смислу прихватљивости термина примитивно право у корпусу друштвених наука садржан је у томе што се тим термином јасно истиче разлика између савременог права и његовог не-савременог претка. Примитивно право се дефинише као *примитивно право у ужем смислу*, које обухвата правила понашања којима се регулишу првобитни друштвени односи у предржавном уређењу, тј. у племенском друштву, те се често овај појам означава и термиолошком синтагмом „*друштвена правила у првобитној заједници*”. Примитивно право у ширем смислу представља апстрактни појам изван племенских друштава. Оно се може сматрати делом државног правног поретка у неразвијеним државама или државама у развоју, које још нису изградиле сопствено законодавство. Још један значајан задатак правне антропологије за изучавање овог појма, у оквиру курса *Упоредна правна традиција*, јесте одређење садржине примитивног права,

односно његових најважнијих, универзалних одлика.

У даљем тексту се налази *Дијаграм II – примитивно право и његове одлике* (Слика 2.), који даје детаљнију појмовну диференцијацију кроз периоде развоја, као и садржину примитивног права и његових одлика.

Сл. 2. Дијаграм II: примитивно право и његове одлике

Извор: <https://coggle.it/diagram/We9Cmwh8KAAB-9Pj/t/primitivno-pravo-i-njegove-odlike>, 5. децембар 2020.

Најважније особине сваког права, па и примитивног права, јесу ауторитативност, обавезност, намера да се оно примењује на све чланове заједнице, као и постојање санкција. Одлике које су својствене само примитивном праву огледају се у следећем: оно је усмено, еластично, анонимно, древно, примитивно, народско, припада нижим слојевима и сеоским срединама. У том смислу свако право се састоји од:

1. норми које забрањују или подстичу одређена понашања под претњом санкција;
 2. норми које захтевају од људи да обештете оне које су повредили у неком смислу;
 3. норми које прописују на који начин се преносе права и заснивају права и обавезе;
 4. судова који одлучују о томе како гласе норме и да ли су оне повређене, али и о казни и њеној висини;
 5. ауторитета који може да створи нове и укине застареле норме.
- (Avramović, 2019: 43)

У племенским друштвима основни регулатор понашања су *обичаји*. Обичаји су неписана правила понашања настала дуготрајним понављањем одређених радњи и поступака, који су се временом укоренили у свести људи и постали обавезни. Обичаји су настали дугогодишњим понављањем и генерацијским преношењем са колена на колено, кроз потврђивање обавезности. На тај начин су чланови заједнице развијали свест о њиховој обавезности и могућности да регулишу друштвене односе. Непрекидно потврђивање и понављање обичаја претвара их у праксу друштвеног живота, док се понашања појединаца у складу са обичајном праксом сматра пожељним

обрасцем за заједницу у целини. Скуп свих обичаја једног друштва чини његову **традицију**. Права која се налазе у основи примитивног права, на једном одређеном степену развоја друштвене организације, добила су и одговарајућу **санкцију**. Иако нека гледишта критикују спорадичност, религијску и магијску конотацију санкције, то не умањује њену делотворност и ефикасност у регулацији односа у заједници. Развојем друштва у примитивном праву долази до промена у делу санкција, јер оне постају све организоване. Са појавом организованих санкција издвајају се следеће санкције: прогон из заједнице, извргавање порузи или бојкот заједнице, крвна освета (колективна, индивидуална), талион (директни, симболички, рефлексивни) и композиција (добровољна, па онда законска тј. обавезна).

Најстарија институција примитивног права садржи у себи и најстарију установу примитивног права, а то је свакако **табу**, тј. забрана вршења одређених радњи, употребе речи или додиривања одређених предмета или лица који су сматрани нечистим, опасним или светим. Табу свакако треба разликовати од санкције. Примитивно право је настало у племенским друштвима која нису познавала писмо, па су улогу првобитних неписаних закона играли табуи, тј. забране. Те забране су се односиле на најразличитије аспекте племенског живота, нпр. било је забрањено изговарати одређене речи за које се сматрало да могу нашкодити, или нпр. било је забрањено улазити у одређену шуму, на земљиште и слично. Кршење табуа за собом је повлачило казну. Казне за кршење табуа су по правилу биле религијског карактера, и биле су изрицане од стране свештеника јер су они имали улогу чувара неписаних правила, тј. табуа. Извршење таквих казни било је поверено натприродним силама. Међутим, треба напоменути да се према прекршцима табуа могла изрећи и световна казна, као нпр. *прогонство*.

У случају сукоба између појединаца који су припадали различитим друштвеним групама (нпр. различитим племенима или различитим родовима), сукоб се решавао путем – **крвне освете**. Група којој је припадала жртва светила се групи којој је припадао учинилац убиства или телесне повреде, дакле, освета је била усмерена ка свим припадницима те групе, често је ишла све до истребљења. Нешто касније постепено долази до увођења принципа **талиона**, тј. до сужавања круга лица према којима се примењује крвна освета. Талион је могао бити директан (наношење исте штете почиоцу) или симболичан (одсецање језика клеветнику или одсецање руке насилнику). Талион је подразумевао освету која је адекватна учињеној повреди, дакле, по принципу “око за око, зуб за зуб”! На крају се јавља и **правна композиција**, која је подразумевала давање материјалне надокнаде или компензације оштећеној страни. У почетку је она била добровољна, али је настанком државе која не толерише крвну освету добила обавезну, законску форму. Дакле, у преддржавном уређењу решавање конфликта се постижало без утицаја владајуће структуре.

Начини настанка правних институција су различити. Правне установе (институције) могу настати: а) као резултат процеса еволуције (постепеног развоја); б) као резултат револуције, било да их она изнедри или их

само преобликује; ц) могу се увести у правни систем угледањем на друге и преузимањем правних норми из туђих држава и права; д) неретко настају под утицајем религије и осталих начина.

Настанак правних институција резултат је различитих историјских околности и процеса (Thomson, 1965), економске основе друштва и њеног односа са државом и правом као елементима тзв. надоградње, као и степена привредног и технолошког развоја друштва.

Изучавање племенских друштава и њихових обичаја данас се спроводи у правном плурализму афричких земаља, јер су се неке од њих врло скоро ослободиле колонијалне власти. Упркос огромној жељи да се у тим земљама успостави нови правни поредак, њихова дугогодишња зависност враћа их на пут ретрадиционализације, чиме се поново истиче значај племенских заједница унутар тих држава. Сведоци смо да су неке афричке државе доживеле велики отпор локалног становништва у жељи да се врати правна снага укинутих племенских обичаја, који показује да су примитивно право и племенска традиција дуговечни и жилави, чак и у Европи у XXI веку, јер су и даље опстали под окриљем “локалних обичаја” који у значајној мери управљају начином живота у руралним срединама. (Avramović, Stanimirović, 2019: 48)

Закључак

У овом раду дат је кратак преглед развоја примарних друштвених група и заједница, тј. брака и породице у племенским друштвима, на основу Морганове теорије. Такође, дат је и осврт на појмовно одређење примитивног права и његових одлика, с циљем да се покаже како су та правила била први импулси за успостављање друштвених норми у првобитној заједници. и данас, у XXI веку у Европи, И не само у руралним срединама, она остају витална и отпорна, често под окриљем локалних обичаја и традиције.

Иако се наизглед лаику чини да је о породици као друштвеној заједници све познато, то је у ствари варка јер су брак и породица променљиве категорије, врло флексибилне и склоне трансформацијама, те да се мењају у складу са доминантним променама у друштву уопште. Како у племенским друштвима тако и у каснијој историји патријархалног друштва и организацији породичног живота, примитивно право, обичаји и традиција су служили обезбеђивању и регулацији друштвених односа. Општеприхваћени научни дискурси социолога, етнолога, правника и истраживача породице и породичних односа у служби су осветљавања многих питања и проблема о настанку брака и породице, као и праћења промена, кроз призму развоја важних одлика примитивног права. У том смислу, остало је још много отворених и неразјашњених питања и проблема, почев од тумачења теорије еволуције људске врсте и еволуције друштвених односа кроз брак и породицу у друштвеним епохама Луиса Моргана, преко њене структуре и функција које се мењају под утицајем друштвених промена, па све до футуролошких про-

мишљања о њеном нестанку у будућности. Једно је сигурно: упркос многим критикама Морганове теорије (посебно од стране европских и енглеских преисторичара), Енгелсовим безрезервним прихватањем она је допринела оснаживању појма племенског друштва и његовом нераскидивом повезивању са појмом примитивног права. То је, уједно, био и скромни допринос темељним основама социологије права.

Често се у свакодневном дискурсу помиње чињеница да брак и породица као битне категорије друштвене организације данас губе на значају и практично нестају. Сведоци смо да се данас у условима глобализације дешавају корените и радикалне промене у браку и породици, али и у породичном и наследном праву. Међутим, ове промене не утичу на нужно нестајање ових категорија друштвене организације. Уместо тога, оне захтевају будно праћење промена у њиховој форми, садржини односа, сродничким мрежама и функцијама које имају у друштву уопште, те уношење реда и регулације односа међу људима на свим меридијанима. Дакле, породица никада неће нестати, јер човек није створен да живи сам. Са бројним везама и регулисаним односима у позитивном праву, она ће и даље бити присутна као друштвена група која доприноси хомеостазии на микро и на макро нивоу.

Литература

1. Avramović, S., Stanimirović, V. (2019). *Uporedna pravna tradicija*. Beograd: Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo i informisanje.
2. Milić, A. (2007). *Sociologija porodice: kritika i izazovi*. Beograd: Čigoja štampa.
3. Engels, F. (1960). *Poreklo porodice, privatne svojine i države*. Beograd: Kultura.
4. Mandić, O. (1948). О повезаности класификаторних родбинских система са продукционим односима првобитне заједнице, *Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu*.
5. Milić, A. (2007): *Sociologija porodice: kritika i izazovi*. Beograd: Čigoja štampa.
6. Mladenović, M. (1995). *Osnovi sociologija porodice*. Beograd: Zavet.
7. Morgan, L. (1981). *Drevno društvo*. Beograd: Prosveta.
7. Thomson, G. (1965). "Studies in Ancient Greek Society, The Prehistoric Aegean", New York, str. 58–87.

Интернет извори:

Izvor: <https://coggle.it/diagram/We8529hdtQABAzVS/t/razvoj-braka-i-u-plemenskim-drustvima-morgan-xix-vek>, 5. decembar 2020

Izvor: <https://coggle.it/diagram/We9Cmwh8KAAB-9Pj/t/primitivno-pravo-i-njegove-odlike>, 5. decembar 2020

THE DEVELOPMENT OF THE FAMILY AND PRIMITIVE LAW
IN THE CONTEXT OF ESTABLISHING SOCIAL RULES
IN EARLY COMMUNITIES

Abstract: *The introductory part of the paper reflects on the evolution of the family's origins throughout the development of human society. Using description and comparative methods, a brief overview is presented of the impacts caused by economic and social changes during societal development, under which pressure the family undergoes significant transformations, both in the form and content of marital and familial relations, as well as in the functions of the family that are established or reduced. The study of the inner dynamics of marriage and the family, as well as the external factors affecting this dynamics, continues to attract the attention of researchers—ethnologists, ethnosociologists, legal anthropologists, and legal experts—practically since tribal communities, who focus on examining, classifying, and differentiating the differences in studying marriage and family systems. However, the theories about the family that arise from a micro perspective are responsible for gradually removing the static image of the family, while the global process of globalization “revitalizes” certain kinship relations from early communities, casting a shadow over the organization of monogamous marriage, family, and kinship relations from the “golden age of the family” in the 20th century. In the central part of the paper, we begin with the fact that marriage and the family are social constructs that, throughout the development of society, have always been in mutual social dynamics in time and space, sensitive to both internal and external factors of change since tribal communities. In this sense, we examine the possibilities, characteristics, content, and sanctions of law in tribal societies. In the third part of the paper, we provide a more detailed overview of primitive law and its characteristics with the goal of concluding by highlighting the difference between modern law and its imperfect predecessor, demonstrating that the system of behavioral rules regulating early social relations in pre-state organization remains vital and “stubbornly” survives in rural environments today.*

Keywords: *marriage, family, early social relations, primitive law, positive law.*